

Pro *Hebr. Vulg. LXX* 1 Par. 11, 32 חורי. De Iosue dicitur Ios. 24, 30; Iud. 2, 9: « Sepeliéruntque eum in finibus possessionis suae in Thammath Sare, quae est sita in monte Ephraim, a septentrionali parte montis Gaas ». Iam V. Guérin 1863 reperit sepulcrum Iosue in colle, ubi vicus Deir-ed-Dham, opposito reliquiis urbis Khibet-Tibneh. Cf. *Vigouroux*: La bible et les découvertes modernes, 3e éd., t. III, p. 195.

v. 31 « *Abialbon Arbathites* », i. e. ex Beth Araba Ios. 15, 61; 18, 22, quae, ut comparatione Ios. 15, 6 et 18, 18 patet, etiam Araba vocabatur. Erat ea urbs in finibus Iuda et Benjamin sita. Abialbon apud *LXX* vocatur Ἀβιάλ (proprie Γαζάτιγλ, sed Γαζ non est nisi praecedens Gaas repetitum), item apud omnes 1 Par. 11, 32; unde coniicit *Wellh.*, nomen primitus fuisse Abibaal, quod hinc per metathesin evaserit Abialbon, illinc per nominis divini mutationem Abiel. « *Azmaeth de Beromi* ». Hic ברוכי, 1 Par. 11, 33 ברוכי; Syr. h. l. הוריים, qui secus Bahurim vocat הוריים, cf. 3, 16; 16, 3; rursum 3, 16 legunt *LXX* Βαρχίμ. Hinc iam inferebat *Malv.* legi oportere h. l. Bahurim tribus Benjamin. v. 32 « *Eliaba de Salaboni* », fortasse Selebon שבילון, Ios. 19, 42, urbs tribus Dan prope Benjamin. « *Filii Iassen, Ionathan* ». v. 33 « *Semma de Orori* ». Textus restituendus ex 1 Par. 11, 33: « *Benihassem Gezozites. Ionathan, filius Sage, Arorites* ». Semma videtur corruptum ex Sage, idque eo facilius fieri potuit, quod v. 11, 23, duo Semma Aroritae fuerint recensiti. Vel etiam dicas cum *Wellh.*, eundem esse Sage qui v. 11 Age, atque in patris locum nomen filii Semma subintrasse. Gezon ignoratur. « *Abiam, filius Sarar, Arorites* ». Pro Sarar 1 Par. 11, 34 Sachar, quod videtur confirmari 1 Par. 26, 4, si tamen Sachar ibi appellatus, filius Obedom levitae, idem sit cum nostro Sachar vel Sarar. v. 34 « *Elipheleth, filius Aasab, filii Machati* ». Avus nullibi secus in elencho recensetur. 1 Par. 11, 35 sq. habet: « *Eliphah, filius Ur. Hephher Mecherathites* ». אור הבר utique corruptum esse potest ex אור הבר, cum 1 Par. habeatur forma mixta Οζακαζα. Maathathites intelligitur vel oriundus ex regno Macha (10, 6), vel ex urbe Israelitica Abel Bethmaacha (20, 14). Cf. 4 Reg. 25, 23.

Cum ita h. l. ex uno Elipheleth fiant duo, Elipheleth sc. et Hephher, reapse nisi Semma v. 25 idem esse cum Semma v. 11 agnoscat, pro triginta septem v. 39 in nostro elencho habebuntur triginta octo heroes. Tamen identitatis quaestio hinc necdum absolute solvitur, cum non sit impossibile, clausulam illam a non inspirato auctore post corruptam v. 34 fuisse introductam.

« *Eliam, filius Achitophel, Gelonites* ». cf. 15, 12; corrupte 1 Par. 11, 36 « *Ahia Phelonites* ». v. 35 « *Ihesrai de Carmelo* », de Carmel civitate Iuda 1 Reg. 25, 2. « *Pharai de Arbi* ». *Vulg. LXX* ad 1 Par. 11, 37 mendose Naarai. Videtur intelligi Arab Ios. 15, 52 in montanis Iuda.

v. 36 « *Igaal, filius Nathan, de Soba. Bonni de Gaddi* ». Pro Igaal 1 Par. 11, 38 Ioel, et pro *filii, frater*. Si genuina sit lectio *frater*, quod quidem definiri aegre potest, tum lectio de *Soba* (cf. 8, 3) certe est erronea, cum ille, qui frater prae patre recensetur, non possit esse nisi vir notissimus (cf. v. 18, 24 « *frater Ioab* »), ergo Nathan propheta, qui erat Israelita, non Sobaita. *LXX* trahunt בעבר ad sequentia, scribentes nomen viri Πελοδονάμευς, et pro בני legunt בן; item 1 Par. 11, 38 omnes, legentes tamen בברר. Μεζάλλ pro בעבר. Ergo: Igaal (vel Ioel), filius (vel frater) Nathan. Misha (vel Mibahar), filius Agarai (vel Agadidi). v. 37 « *Selec de Ammoni* », i. e. de filiis Ammon. « *Naharai Berrothites, armiger Ioab, filii Sarviae* », de Beroth Benjamin 4, 2. — v. 38 « *Ira Iethrites* », alius, uti videtur, ab Ira lairite 20, 26. « *Gareb et ipse Iethrites* ». Iether 1 Reg. 30, 27, prope fines meridionales tribus Iuda. v. 39 « *Urias Iethaesus. Omnes triginta septem* ».

Iam totum nostrum heroum elenchum quod attinet, adverte eum ita esse constructum, ut primo loco nomen herois scribatur, dein nomen patris, inde nomen stirpis, tandem nomen loci originis; non utique pro singulis singula. Pro patre bis frater ponitur (v. 18, 24 Ioab), fortasse etiam tertio (v. 36 Nathan), quoties se frater clarius sibi nomen comparavit. — Ex triginta septem heroibus quindecim certo oriundi sunt ex tribu Iuda, sex ex tribu Benjamin, duo ex Ephraim, unus ex Dan, unus ex Nephthali, alienigenae duo. Decem manent incerti: Iesbaam, Semma, Elica, Sobboctai, Benihassem, Ionathan, Abiam, Elipheleth, Igaal, Mibahar; quorum tamen plerique supponendi sunt ad tribus Iuda et Benjamin pertinuisse. Ex his ergo tribus derivabantur Gibborim plerique. — 1 Par. 11 nostro elencho sexdecim saltem nomina adduntur. Unde quaeri potest, quot nomina exstiterint in antiquo documento, ex quo uterque elenchus derivatus est. Probabilius triginta septem; in his enim, quae adduntur, nominibus non tam accurate, quam in prioribus, stirpis vel locus originis describitur; posterius igitur illa nomina elencho adiecta esse videntur. Fortasse eorum virorum aliqui Salomonico potius, quam Davidico aevo floruerunt.

6) Populi census 2 Reg. 24, 1-25.

Anc. — Elatus animo David frustraquoque obnitente Ioab totum populum recenseri iubet. Quare Deus illi per Gad prophetam trium poenarum optionem dat. Quarum ille, quod Dei quam hominum manibus se credere mallet, pestem eligit. Plaga ipsam Hierosolimam iam attingente, miseretur Dominus et sacrificio in area Areana oblato placatur.

Intime haec quoque narratio cum Historia David connectitur. Exhibetur sc. David eius neglectae fiduciae poenas ferens, cui tota domus eius a Deo aedificanda tamquam inconscio fundamento erat superstruenda.

Alio omnino contextu eadem narratio 1 Par. 21 legitur: ibi quippe docemur, in loco, ubi apparuerit angelus, aedificatum esse postmodum templum. Verum id eventurum esse fortasse ignorabatur adhuc, quo tempore nostrum caput primum est conscriptum. Aliunde iam *Vatabl.* et *Malv.* ex prima voce et *addidit* (i. e. et rursus iratus est) et ex verbis, quae tam hic quam 21, 14 narrationem claudunt: *et repropitiatus est Dominus terrae*, perspexerunt, nostram narrationem primitus intime fuisse connexam cum altera de clade Israeli ob iniuriam Gabaoitarum inflictam. Quibus verbis *Et addidit furor Domini* apte 1 Par. 21, 1 haec substituuntur: «*Consurrexit autem Satan contra Israel*», quin cum quibusdam, quorum meminit *S. Hier.* in Eph. 2, 3 et quibus accedunt *Abul.* et *Sanct.*, asserere oporteat, furorem Domini h. l. intelligi ipsum satanam. Verba mutavit 1 Par., quia, cum omitteret primum furoris exemplum, non poterat incipere verbis «*et addidit furor Domini*». Ab effectu recte asseritur furor Domini in aliquem exardescere, quando is tentationi exponitur, quam de facto non superat. Noster illa verba retinuit, primum quod eam narrationem tantum per modum fragmenti suae narrationi adhaeret, dein quod generatim ab inspiratis, quae adhibebat, documentis mutandis, religiose abstineret, cf. 1 Reg. 7, 13 sqq.; 17, 33 sqq.

Cap. XXIV v. 1 «*Et addidit furor Domini irasci contra Israel, commovitque David in eis dicentem: Vade, numera Israel et Iudam*». Clarius: *Commovitque Davidem in eos, dicens (LXX Syr.)*; subiectum grammaticale est *furor Domini*, qui re idem utique est cum ipso Domino. 1 Par. «*ut numeraret Israel*», non quasi Dominus id iusserit, secus enim non fuisset peccatum, sed quatenus Domino adscribitur id, quod eo permittente factum est (*Sanct.*). «*Est ergo perspicuum, permissionem eum vocasse mandatum, quoniam, cum posset prohibere, non prohibuit, volens per hoc castigare iniquos*» (*Theodoret.*) v. 2 «*Dixitque rex ad Ioab, principem exercitus sui: Perambula omnes tribus Israel a Dan usque Bersabee, et numerate populum, ut sciam numerum eius*»; «*ut sciat quot et quantos ipse habeat subditos, quotque ex iis apti sint, ut in milites conscribantur, indeque sciat suum robur, quot sc. milites in aciem educere possit*» (*Lap.*).

Cum 1 Par. legendum esse *ad Ioab et ad principes* suadet ex v. 4 *obtinuit autem sermo regis verba Ioab et principum exercitus*, ex v. 2 *numerate* (*Hebr. Vulg.*), ex *Arab.*, qui h. l. legit uti 1 Par. et verba ponit in plurali, ex addito אשר נאמר, quod merito titulo *princeps exercitus* adiecti haud consuevit.

v. 3 «*Dixitque Ioab regi: Adugeat Dominus Deus tuus ad populum*

tuum, quantus nunc est, iterumque centuplicet in conspectu domini mei regis: sed quid sibi dominus meus rex vult in re huiusmodi?» Quare concupiscit rem huiusmodi, sc. ut numeretur populus? Nonnihil differt 1 Par.: «*Nonne, domine mi rex, omnes servi tui sunt?*» nonne hoc sufficit? quid ultra opus est numerare? «*Quare hoc quaerit dominus meus? quare erit ipse in peccatum Israeli?*» Differentia orta est vel inde, quod, quibusdam originalis textus vocibus tempore auctoris 1 Par. obliteratis, ipse alias sensui conformes substituerit, vel inde quod alteriter s. auctor voluerit textum liberius et non ad litteram reproducere, quod ipsi omnino licitum erat. — Refragatur autem Ioab, quod regis voluntatem ex ambitione profectam esse intelligat, censumque populo minus feliciter censurum esse pertimescat.

Copulam in יוֹאָבִיגוֹראntant eum 1 Par. *Vulg. Syr.*; qua retenta intricatio evadit constructio. *Then.*: «*Non solum adaugeat Dominus... sed etiam videat dominus meus rex*», i. e. illud incrementum te superstitio obtineat. *Keil*, cui adhaeret *Clair*: «*(Si lactaris de aucto populi numero), adhuc augeat Deus populum*». — *Quantus nunc est*: ita recte *Vulg.* reddit *sicut sunt et sicut sunt*. Praeter *Vulg.* omnes, etiam 1 Par., copulam alio loco inserunt: *Adugeat Dominus populum tuum, quantus nunc est, centum vicibus*, i. e. centuplicet eum, et *oculi domini mei regis videant*.

v. 4 «*Obtinuit autem sermo regis verba Ioab et principum exercitus*», i. e. *praevaluit sermo eius prae etc. (Hebr.)*, «*egressusque est Ioab et principes militum a facie regis, ut numerarent populum Israel*». v. 5 «*Cumque pertransissent Iordanem, venerunt in Aroer ad dexteram urbis, quae est in valle Gad*». Sequentem locorum enumerationem omittit 1 Par. et, post enuntiatum Ioabi egressum, illico subnectit verba v. 8 «*et reversus est Ierusalem*». Sensus versusum clarus est universim. Describitur circuitus ducum per totam regionem Israel, et quidem per eius peripheriam, 1 Par. 27, 24 enim asseritur numeratio non esse completa, et 21, 6 Benjamin (et Levi) esse omissus, i. e. praecise pars regionis centralis. Iter vero procedit ab Aroer transiordanico, quod erat in ripa fluminis Arnon, septentrionem versus, et inde descendit secus litus Maris Mediterranei usque ad urbem maxime meridionalem terrae sanctae, Bersabee. Inde reditur Ierusalem, peragrata utique universa tribu Iuda.

Singula quod attinet, reiicienda est interpunctio, qua *Vulg.* contra omnestransmissum יוֹאָבִיגוֹראnt ad v. 6; sequens verbum *transierunt* apud omnes copulam habet, et אַרְ, secus h. l. semper terminum iuneris significans, non potest hic veri per. Rursum Aroer, urbs celebris, secus (Deut. 2, 36; 3, 12; 4, 48; Jos. 12, 2; 13, 9, 16; 4 Reg. 10, 33) semper describitur his verbis: «*Aroer, quae sita est super ripam torrentis Arnon*». Eam nunc describi per verba: *ad dexteram urbis, quae est in valle Gad*, perquam improbabile est; esset enim descriptio noti per ignotum, cum vallis Gad et urbs ibidem sita hoc unico loco nominentur. Ergo cum *Welh.* trahimus *Gad* ad

sequentem vocem: *venerunt...* in *Gad et usque Jazer*, Jazer quippe erat urbs, fere in media tribu Gad sita, dum Aroer esset in tribu Ruben. Urbis vero cuiusdam Aroer Gad, ab Aroer Arnon distinctae, existentia ex Ios. 13, 25 et Iud. 11, 26, 33 non sufficienter probatur; et ea urbs, si existerit, h. l. non intelligitur, agitur enim evidenter de circuita incipiente a limite maxime meridionali transjordánico, et terminante in limite maxime meridionali cisjordánico; tandem, si circuitus inciperet in tribu Gad, non esset numerata tribus Ruben, cum 1 Par. 21, 6 solae tribus Levi et Benjamin excipiantur. Ergo ita vertendum est cum *Calm.*: *Et castra locaverunt* (Hebr. LXX Chald.) *in Aroer, ad dexteram huius urbis, quae est in media valle*, Iob. cum numero comitatu videtur in variis successivo locis consedis, quo omnes lato incolae ad profitendum confluerent. Dexteram urbis intellige, si orientem respicias, ergo meridiem urbis. Sensus aut is est, consedis illos in parte meridionali ipsius urbis, in media valle; aut nihil ad meridiem urbis, in media valle, quo sc. facilius esset undequaque accessus. Sequentia dein verba in *Gad et usque Jazer* directionem itineris indicant ab Aroer confinatum, s. auctore iam prae oculis habente sequens verbum יבא (Keil). Sed fatendum, quam constructionem planissimam reddi levi aliqua emendatione, בערוי לכו בכוירי, a *Wellh.* proposita: *et venerunt* (Vulg. Syr.) *ab Aroer, parte australi civitatis, quae est in media valle, in Gad et usque Jazer*, ב ו ב saepissime permittantur; ב vero in omnibus nunc textibus legi, etiam inde esse potest, quod corruptio fuerit omnibus versionibus antiquior. Notantur vero numeratores incespisse ab ipsa media valle, qua tribus Ruben a Moabitibus separabatur, ut ostendatur, quam completa fuerit numeratio. — Obiicies, והני non significare *venerunt*, sed *consideravit* (Hebr. LXX Chald.): at *venerunt* certe habent *Vulg. Syr.*, licet, quid legerint, non ita perspicuum sit.

v. 6 « *Et per Jazer transierunt in Galaad, et in terram inferiorem Hodsí, et venerunt in Dan sylvestria* ». Secundum antea dicta *et usque Jazer* ad praecedentem versum remisso, vertendum: *Et venerunt in Galaad etc.*

Hodsí nomen est de reliquo ignotum, et sine dubio corruptum. Ex directione itineris haec terra quaerenda est inter Galaad et Dan, Lais, quae in tribu Nephthali versus septentrionem est extrema. Basan habet *Arabs*, sed utrum ex emendatione manuscripto an ex coniectura, doceremo non ausim. Pro הודסי, voce aenigmatica, quam *Vulg.* vertit *inferiorem* et *Chald. australem*, LXX *Aler.* habet Ἰξάσις, legebat ergo הודסי, in terram *Hethaeorum*, quod optime quadrat. הודסי *Wellh.* transformat in קדשה, usque *Cades*, quae emendatio non est spernenda, meliore deficiente. Intelligenda autem erit *Cades* tribus Nephthali Ios. 21, 32; Iud. 4, 6; 1 Mach. 11, 63; Tob. 1, 2 sec. LXX; non, quam praefert *Wellh.*, *Cades* aliqua in insula fluminis Orontis exstructa, haud longe ab Hmath; recte enim monet *Ther.*, ex v. 2 describi numerum tribuum Israel a Dan usque Bersabee, non vero gentium a Davide subactarum Euphraten versus. Probabiliss igitur vertes: *et venerunt in terram Hethaeorum, versus Cades*. — *Dan sylvestris* intelligitur eadem Dan, quae v. 2. Sequitur *Vulg. kerí* כרי, et apte describitur haec Dan sylvestris, in oppositione ad ipsam regionem tribus Dan, quae fere plana est. *Chald.* retinet *kelhib* כלח, et haec lectio praeferenda: nam ex nummis Caesarum Philippum, quae haud longe a Dan Lais aberat atque in desertae urbis locum successerat, efficitur nomen, quod in ea civitate colebatur, nomen fuisse Baal Iaan; ergo minime dubitandum, etiam urbi fuisse nomen Dan Iaan. Cf. *W. Smith*, *The book of Moses*, London 1866, I, 448 sqq.

« *Circumcutesque* » — verbum in plurali legisse videntur aut certe interpretati sunt *Vulg. LXX Syr.* — « *iuxta Sidonem* », v. 7 « *transierunt prope moenia* », i. e. arcem, cf. Ios. 19, 29, « *Tyri, et omnem terram Hevaei et Chananaei, veneruntque ad meridiem Iuda in Bersabee* », v. 8 « *et lustrata universa terra, affuerunt post novem menses et viginti dies in Ierusalem* ». Enumerationis ordo ostendit, per terram Hevaeorum et Chananaeorum intelligi occidentalem terrae sanctae plagam, quae alias Philisthaeis tribuitur. Eae gentes mixtum ibi habitabant, et Iob eas recensuit urbes, quae prius ad eas gentes pertinerant, nunc autem in Hebraeorum erant potestate.

Sed iam quaeramus, *quale in ea numeratione Davidis peccatum fuerit*; nam fuisse peccatum colligitur ex Iobi verbis dissuadentibus, « quod in peccatum reputetur Israeli » (1 Par. 21, 3), ex regis v. 10 confessione « Peccavi valde in hoc facto » (cf. v. 17), ex divina punitione v. 12 sqq. — *Houb.* ex 1 Par. putat, ideo iratum fuisse Deum, quod David instigante satana peregerit numerationem. Sed adhuc quaeritur, quanam fuerit eius numerationis intrinseca malitia. Quodsi enim talis malitia non adfuisset, qui David percipere potuit, instigationem a satana esse profectam? — *Theodoret.* censet, factam numerationem fuisse tantum *praetextum* poemae, quae fuerit populo inflata ob alias rationes, uti ob secutum Absalom (?): at certe tam Iob v. 3 quam David v. 10 peccatum in ipsa numeratione agnoscebant. Id quidem veri habet *Theodoret* sententia, potuisse poenam infligi ob alia etiam delicta a numeratione distincta. — *Aug.* (34. 612), cui assentitur *Sanct.*, putavit, numerationem populi institui non licuisse, nisi Deo discrete iubente; ast eiusmodi restrictio nullibi in scriptura asseritur. — *Ios., Est., Tir., Bonfr., Sanct.* rationem peccati cernunt in neglecta a singulis, qui numerarentur, dimidii sicuti solutione, tabernaculo tribuendi Ex. 30, 42 sq.: « Quando tuleris summam filiorum Israel iuxta numerum, dabunt singuli pretium pro animalibus suis Domino, et non erit plaga in eis, cum fuerint recensiti. Hoc autem dabit omnis, qui transit ad nomen, dimidium sicuti iuxta mensuram templi ». En poena neglectae solutionis « plaga » proponitur, et in nostro textu plagae poena infligitur: ergo haec plaga videtur obtinuisse, vel quod populus, dimidium sicuti pendere neglexerit (*Sanct.*), vel quod eundem David sibi reservaverit (*Mar.*), quod tamen avaritiae genus a Davidis indole longissime abest. Sed notat *Calm.*, eam dimidii sicuti pensionem non lege perpetua fuisse sancitam, sed pro solo Moysi tempore, quando de extruendo tabernaculo ageretur. Neque de eius pensionis omissione, sed de ipsa numeratione conquiritur Iob his 1 Par. verbis: « Quare hoc quaerit dominus meus, quod in peccatum reputetur Israeli? » *Sulpitius Severus* (Hist. lib. 1.), *Ambr.* (17. 982), *Greg.* (76. 344), *Est., Menoch., Gord.* rationem peccati primariam cernunt in ambitione sui ambitiosa curiositate. Idem *Calm.*: « Agnosendum est igitur, peccatum hoc Davidis totum in imo viri corde sese continuisse. Fastus, ambitio, superbia et imane studium sciendi numerum subditorum sibi hominum ac virium suarum magnitudinem, amplitudinem imperii, quasi haec omnia accessio essent gloriae,

maiestatis ac famae nominis sui : haec Davidis crimina fuerunt et culpa ». Cui explicationi optime aptantur verba Iob 1 Par. : « Nonne, domine mi, omnes servi tui sunt ? » quae verba susseptam numerationem superfluum esse affirmant : quodsi superflua, ex quonam tandem motivo nisi ambitionis profecta erat ? Obicit quidem *Sanet* : « Si vanum tantum interessisset gaudium, non puto, tam esset rex cum populo vexatus hostiliter, neque ulla apparet causa, cur id eo populus tam graviter mulctari debuisset ». Ergo res penitus discutienda.

Numerationis is proximus erat finis, ut vires imperii accurate noscerentur, essentne sufficientes ad bella contra externos gerenda et rebelliones reprimendas. Sed aderat praeterea promissio divina, ad quam 1 Par. 27, 23 explicite provocat, multiplicatum iri Israel sicut stellas coeli (Gen. 22, 17; 26, 4; Ex. 32, 13), dummodo Israel Deo serviret; quae promissio eidem illi fini longe perfectius prospiciebat, dum numeratio divinae promissionis vel oblivionem vel diffidentiam arguebat. Pulchre explicat *Duquet*, quomodo populus tot victoriis elatus coepit suae virtuti gloriose acta adscribere, continere inimicos, gloriari de praecelere gestis, oblivisci Deum victoriae largitorem; quos sensus publice profiterentur, approbarent atque in se ipsis auerent, unde iuste cum rege punitus fuerit populus. Rex vero florentem post tot bella reipublicae conditionem cum perditis fere initio regni rebus comparans, elevabatur animo; instituit numerationem « contra promissiones Dei, contra fidem suam priorem » (*Malv.*). *Clair* : « Coepit David animadvertere ostentationem illam virum, quarum censum fieri curaverat, fiduciamque, quam in illis collocabat, oportere Deo ingratas esse, cum Deus saepius ostendisset, se exiguis copiis adesse potius quam magnis, si modo exiguarum copiarum duces ad eius auxilium confugerent, atque in eo fiduciam collocarent ». Nec tamen, ubi hoc animadverit, a coepta numeratione destitit. *Peccatum erat elationis*, tam in rege quam in populo.

Dicta confirmantur ex iis, quae 1 Par. 27 hunc censum consecuta esse vel cum eodem connexa fuisse narrantur. Primum enim v. 4-15 constituit rex duodecim turmas, quarum singulae viginti quatuor millia bellatorum numerabant, et singulis mensibus regi ministrabant. Ubi conferas 1 Reg. 13, 2 de Saul, qui sibiria tantum virorum millia adseverat, eosque, uti videtur, constanter eosdem. Quo efficiebat David, ut sufficiens sibi ingiter praesto esset contra inimicos externos et internos subito insurgentes praesidium, ut 288,000 (12 + 24,000) e virorum bellatorum numero sibi essent addictissimi, quod singulis quotannis mensibus penes regem versarentur. Similiter v. 46-22 videtur David singulis tribubus duces praeposuisse, vel saltem eos, qui duces erant, approbasse : qua ratione rursum tribus sub suam plenius redigebat potestatem, v. 25-34 legimus administratores constitutos pro possessionibus regis, v. 32-34 enumerantur ii, qui primaria officia in aula regis obtinebant. Haec omnia exhibent, quod vocabulis recens effectis organizationem et centralizationem vocamus. Rex potestatem, quam sibi, si recte ageret, peduraturam Deus promiserat, mediis mere humanis contra adversa quaevis munire contendebat. Etiam tempus, quo haec gesta sint, ex 1 Par. 27 coniectura assequi licet. Gesta fuerunt ex v. 33 vivo adhuc Achitophel, eoque fortasse suggerente. Imo inchoata fuere ex v. 7 superstitie Asael,

fratre Iob, ergo quamdium David solo regno Iuda potiebatur. Eo iam tempore obtinuerat duodecim turmarum formatio, sed postero tempore res constanter ad maiorem perfectionem est deducta; primum rex sapienter ratione et fortasse ex prophetarum placito agebat, postea elatus in mediis humanis totam fiduciam reponere coepit, tandem de describenda universa natione cogitavit.

v. 9 « Dedit ergo Iob numerum descriptionis populi regi, et inventa sunt de Israel octingentamillia virorum fortium, qui educerent gladium, et de Iuda quingenta millia pugnatorum ». 1 Par. 21, 5 habentur de Israel 1,400,000 et de Iuda 470,000; *Ios.* scribit de Israel 900,000 et de Iuda 400,000. Pugnatores numerabantur a viginti annis, cf. 1 Par. 27, 23: « Noluit autem David numerare eos a viginti annis inferius ».

Numerorum diversa lectio probabilis h. l., ut alias, orta est ex corruptione. Tamen h. l. etiam alia explanatio se offert. 1 Par. 27, 24 dicitur : « numerus eorum, qui fuerant recensiti, non est gelatus in fastos regis David »; aliis verbis, non exstabat *authentica* ratio illorum numerum. Qua animadversione numeri tam 2 Reg. 24, 9 quam 1 Par. 21, 5 descripti, ab ipso s. auctore declarantur authenticis : ergo eorum falsitas, etiamsi ipse auctor eos descripsit, veracitati s. textus non officit, cum s. auctor implicite declarat, se illos ex fontibus indubiae auctoritatis non hausisse. Imo ea nos animadversio monet, s. auctores historiae regum, praeter documenta authentica, quandoque etiam documentis non authenticis esse usos : unde, quos ipsi numeros describunt, supposita textus incorruptione, tum utique premere licet, quando ad fontes authenticos, v. g. fastos regios, provocant ; non ita, quando ex aestimatione hominum vel secundum documenta minus authentica loquuntur. Aliquid eiusmodi etiam *Malv.* videtur esse subodoratus, scribens esse « forsan diversas editas summas a diversis scribis, ut res aegre ac permolesto peragebatur ». Similiter *Duquet*. — Nostros iam numeros quod attinet, audi *Calm* : « Inter duos hosce numeros ingens adeo est discrimen, ut praestare videatur alterum deserere, quam irrito conatu conciliationem tentare : saepe enim invita conciliatio dubia et ambages auget, non removet.... Si census Par. teneatur, quo sc. exhibentur quindecies centena ac septuaginta millia idoneorum ad arma, non comprehensis tribubus Levi et Benjamin, neque facile etiam servis advenisque, mulieribus, pueris, senibus : id utique summam hominum efficiet adeo immanem, ut fidem omnem superet ». Stemus ergo numeris 2. Reg. 800,000 + 300,000 i. e. 1,100,000. — *Calm* huic numero armatorum censet correspondere universorum civium (ergo etiam Levi et Benjamin numerum sex vel septem millionum ; cui fere consentit *Keil*, plus quinque millionibus statutis pro octo tribubus recensitis, quod viri viginti annis maiores fere quartam partem totius populi constituant. Habebis pro sola tribu Iuda duos miliones (300,000 x 4). Habebis plus undecies millenis incolis pro singulis lencis quadratis, cum tota regio videatur fuisse 330 leucarum ; porro recolle, tantae molis urbes, quales nunc sunt, non exstitisse, plures tractus desertos in ea regione fuisse, plures incolas Chananaeos etc. — Rursum totum illum censum

perfecit Iob novem mensibus et viginti diebus i. e., si simplicitatis gratia menses singulos triginta dierum statuamus atque sabbata et aliquos pro festis dies subtrahamus, circiter 243 diebus. Quem numerum si cum 1,300,000 compares, habebis plus 3,300 viros bellatores quotidie descriptos, quibus correspondet numerus incolarum 21,200. Minime quidem putandum est, solum Iob in describendis numeris fuisse occupatum, habebat adiutores non paucos; at strenue negotium egisse, quis infitabitur? Non ausim dicere, numeros in 2 Reg. descriptos impossibilitate laborare; at, eos non esse exaggeratos, improbabile apparet, imprimis si recolamus regionis conditionem regnante Saule, quando certe magna populi pars pascendis gregibus occupabatur, quod vitae genus densam populationem non admittit. Plura de hac quaestione vide apud Cler.

Aliqua narrationi addit 1 Par.; et quidem 21, 6 duas tribus non esse numeratas: « Nam Levi et Benjamin non numeravit, eo quod Iob invitus exsequeretur regis imperium ». Rursum 27, 24 docetur, ipsam plagam fuisse causam, cur numeratio non fuerit completa (Tir.): « Iob, filius Saruiae, cooperat numerare nec complevit, quia super hoc ira irruerat in Israel ». Tandem 27, 23: « Noluit autem David numerare eos a viginti annis inferius, quia dixerat Dominus, ut multiplicaret Israel quasi stellas caeli ». Quibus verbis affirmat Duguet exprimi concessionem aliquam a Davide Iobo factam. Urserat is, uti videtur, non decere populi censum institui, ubi Deus promississet se multiplicaturum Israel quasi stellas caeli: viam mediam ingressus David, neque integram populum numeravit, neque tamen a recensendis bellatoribus abstinuit. Sed non effugit elationis et diffidentiae peccatum et poenam.

v. 10 « Percussit autem cor David eum, postquam numeratus est populus, et dixit David ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto; sed precor, Domine, ut transferas iniquitatem servi tui, quia stulte egi nimis ». Cor eius palpitavit, cf. 1 Reg. 24, 6; haud dubium, quin ea anxietas iam ante completum censum inceperit, et sensim increverit. Expressio- nem transferendi peccati habes 12, 13.

כן in כן legebatur etiam Chald., neque evidens est Vulg. LXX Syr. id ignorasse; potuit eiusmodi pleonasticum ab usu linguae hebr. non penitus abhorreret. 1 Par. 21, 7: « Dispicit autem Deo, quod insum erat, et percussit Israel. Non potest alter textus ex altero derivatus ostendi, sed alteruter s. auctor libere antiquiore documento usus est.

v. 11 « Surrexit itaque David mane, et sermo Domini factus est ad Gad prophetam et » — omite copulam — « videntem David, dicens: » v. 12 « Vade et loquere ad David: Haec dicit Dominus: Trium tibi datur optio; elige unum, quod volueris ex his, ut faciam tibi ». Surrexit etc.: hoc incisum, licet 1 Par. desideretur, tamen h. l. in omnibus exstat textibus, nequaquam cum Wellh. expungendum. « Eam noctem videtur rex insomnem habuisse, plenam perturbationis et metus » (Sanct.). — Cur prophetae appellatio 1 Par. 21, 9 desideretur, praeter s. auctoris

placitum ratio assignari vix potest. Expressionem explicat Sanct.: « quo David sic utebatur familiariter, ut propheta aut videns vocaretur Davidis ». Calm.: « Destinatus videtur a Deo tamquam familiaris regis propheta, in omnibus rebus consulendus ».

Datur optio: ita Vulg. h. l. et 1 Par. 21, 10, ubi pro *נוטר* elevans legitur *נסה* *expansens*. Voces hebr. facile commutari poterunt; ceterum, dare optionem utrique respondet, cum res optionis gratia sive elocari sive expandi possit, ut melius videatur. Hinc correctione textus abstinendum.

v. 13 « Cumque venisset Gad ad David, nuntiavit ei dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua, aut tribus mensibus fugies adversarios tuos et illi te persequentur, aut certe tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergo delibera et vide, quem respondeam ei, qui me misit, sermonem ». Propheta non solum defert Dei verbum ad hominem, sed etiam hominis responsum ad Deum.

Septem annis: LXX h. l. et 1 Par. 21, 12 omnes habent tres, cui lectioni quadamtenus etiam favere videtur contextus: « tribus annis . . . tribus mensibus . . . tribus diebus » (Houb., Calm.). Alinde, intuitu symmetriae cum aliis membris, facilius potuit septem deteriorari in tres, quam tres in septem. Ios. legebat septem. Lectionem oportebat primitus eandem esse h. l. et 1 Par. — Fugies. 1 Par. 21, 12 legebat Vulg. LXX uti h. l. נכר; quod ibi habent Masor. כספה *peribis*, parum quadrat et corruptione facile oriri poterat. — Et illi te persequentur. Vulg. LXX h. l. correctius videtur legisse ויהם ורופך pro Masor. ויהם ורופך: cf. 1 Par. 21, 12 Masor. LXX « et gladius inimicorum tuorum ad assequendum », Vulg. « et gladium eorum non posse evadere ». — Aut certe tribus diebus etc. Haec amplificat 1 Par.: « aut tribus diebus gladium Domini et pestilentiam versari in terra, et angelum Domini interficere in universis finibus Israel ».

v. 14 « Dixit autem David ad Gad: Coactor nimis; sed melius est, ut incidam in manus Domini, multae enim misericordiae eius sunt, quam in manus hominum ».

Nimis. LXX h. l. et Vulg. 1 Par. 21, 13 vertunt ex omni parte: pro כואר videntur legisse ורוד, cf. Chald. ורוד et Os. 11, 7. — Ut incidam: ita Vulg. LXX Chald. et 1 Par. praeter Syr. omnes. Masor. h. l. et Syr. utrobique incidamus. Critica prior lectio praevalet; insuper probabilis David, ex magno affectu loquens, prima persona singulari loquebatur, non universalem aliquam reflexionem enuntiabat.

Sanct.: Rationem adducit David a divinae clementiae sumptam magnitudine, quam facile flectunt miserorum lacrymae, cum tamen hominum ingenia obstinato furore persequantur iniurias, neque noxam remittant, si quando in filios peccatum fuerit. Menoch.: « Quocumque modo plecteretur David, semper incidat in manus Domini, nec homines plus illi nocere poterant, quam Deus permisisset; sed loquitur iuxta popularem loquendi aut sentiendi modum, quo dicere solemus, mitius nobiscum Deum agere quam homines. Deus enim ut pater castigat, parentes vero humanis filios puniunt, quam iustitiae ministri ». Non solum « iuxta popularem loquendi modum » David loquitur, sed omnino

secundum rem. Deus punit ex solo paterno affectu, homines, quibus forte instrumentis utatur, etiam ex malevolò animo : sed levius fertur castigatio tota ex paterno affectu procedens.

Verum iam, quid David elegerit, disputatur. Apud omnes constat, cum repudiasset bellum, nam hoc revera est « incidere in manus hominum ». Sed praeterea affirmant *Vatabl., Sanct., Est., Tir., Duquet*, eum repudiasset etiam famem, et solam pestem elegerit; et dices fame hominem compelli, ut alio comensus petendi causa proficiscatur, imò ut se liberosque in servitutem vendat, et ita « in manus hominum incidat ». Fayet eidem opinioni 1 Par., pestem exhibens tanquam manu angeli inflictam; attamen sic quoque manet quaestio, cur non etiam fames ab angelo potuerit concipi inflicta; neque penitus absurda est hypothesis, verba illa in 1 Par. adiecta glossema quoddam esse sacro textu recentius. Unde haud improbabilius censent *Sa, Malv., Menoch*, Davidem proferri animum ad subeundam sive famem sive pestem paratum. — Haec quoque secundum textum receptam disputavimus. Sed longe diversa legunt *LXX* (non tamen 1 Par.): « et elegit sibi David mortem ». v. 15 « Et erant dies messis tritici, et dedit Deus mortem in Israel a mane usque ad tempus prandii, et coepit perturbatio in populo ». Haec fere omnia in textu recepto desunt. Si admittantur, iam explicitè affirmatur elegisse David mortem, i. e. pestem. Non videntur haec orta esse ex corruptione textus recepti, cum nullam cum eo affinitatem prodant. Ergo aut ex illo exciderunt, aut ad illum addita sunt. Addita esse inde est improbabile, quod nequaquam sint ad instar aliorum glossematum, sed omnino novas aliquas suggerant ideas, v. g. locum ortam esse tempore messis triticae. Quod autem in solo textu graeco exstent, inde explicari potest, quod tempore perantiquo ex exemplaribus hebr. exciderint, non tamen ex illo, quod *LXX* transtulerit. — Alias quasdam *Welsh.* rationes affert, ut evincat, textum graecum esse genuinum, quae tamen minus efficaces esse videntur. Putat illa additamenta omnino ex ingenio auctoris hebraei fluxisse. Verum est, illa non difficile in sententias hebr. retroverti posse; sed quid inde? ad summum sequitur additamenta esse versione *LXX* antiquiora. Putat, mentionem messis triticae explicare, cur sequentia in « area » locum habuerint; eadem illustrari verba 1 Par. 21, 20 « eo tempore terebat in area triticum ». Sed haec omnia perspicua sunt, etiamsi illa mentio supponatur non esse genuina. Putat illis additamentis planiorum evadere sensum v. 15, sc. statim initio plagae mortuos esse septuaginta millia, et postea utique plures; cum in textu recepto illico numerus totalis exprimitur, et postea v. 16 sqq. plagae processus describitur. Sed eiusmodi *συνεχὴ πρόρρησις* in s. scriptura non ita sunt infrequentia. — Potius ergo dicamus, additamenta *LXX* an sint genuina necne, non posse clare demonstrari.

v. 13 « Immisitque Dominus pestilentiam in Israel de mane usque ad tempus constitutum; et mortui sunt ex populo a Dan usque ad Bersabee septuaginta millia virorum ». *Hebr.*, unius vocis repetitione, septuaginta septem millia; id mendum esse, evincunt versiones omnes et copulae defectus. « Ita sibi invicem et rectorum merita connectuntur et

plebium, ut saepe ex culpa pastorum deterior fiat vita plebium, et saepe ex merito plebium mutetur vita pastorum » (*Greg.* 76. 334).

De mane usque ad tempus constitutum omittit 1 Par. 21, 14. Difficultatem fecit כִּינִיךָ יָדָה עַד עֵרָב, quod *Vulg.* vertit sensu maxime obvio usque ad tempus constitutum, i. e. completum triduum v. 13 indictum (*Abul., Lap.*); *LXX, Ios., Kimchi usque ad horam prandii*, et in idem recidit *Syr.*, usque ad horam sextam. *Chald. a tempore, quo maclatur iuge, quousque adoleatur*; quod explicat *Ps. Hier.*, « tempus constitutum dici, quando sacrificium vespertinum offerebatur. Ubi recte *Sanct.*: « Cur tempus prandii tempus debeat vocari constitutum, non video; neque enim hora prandii ita celebris est inter Hebraeos, ut hoc sibi nomen vindicare debeat. Tempora illa sane magis nota sunt, quae homines orationis ac sacrificiorum gratia solent obire ». — Contra omnes has explicationes obicitur, desiderari in hebr. articulum, ideoque exprimi tempus non determinatum sed indeterminatum: aliquid tempus constitutum, aliquid ientaculum, aliquid sacrificium. Urgent *Os. 9, 3* et *Thren. 2, 7. 22* legi כִּינִיךָ יָדָה sine articulo et tamen cum sensu determinato *dici festi*, unde *versionem Chald.* esse praeferebant. Respondeo, illis locis non agi de die determinati festi, sed de die festivo generatim, ergo explicari omissionem articuli; h. l., secundum *Chald.*, agi de tempore determinati omnino sacrificii, ergo non posse omitti articulum. Et reapse ex ipso modo vertendi *versionum* concludo, eas *legisse* articulum (כִּינִיךָ), qui in nostro hebr. intercederit. Sed, articulo semel admissio, non est cur ad artificiosam magis *LXX* vel *Chaldaei* *versionem* recurramus, sed servanda planior *Vulgatae* versio. Obicit *Keil*, si pestis toto triduo saevierit, non esse « misertum » (v. 16) Dominum ei finem imponendo. Respondeo, potuisse eum id facere ex motivo simul fidelitatis et misericordiae, quae se invicem non excludunt; insuper fuisse miserationis ipsum decretum, quo pestis ad triduum restringeretur, cum absque iniustitia potuisset diutius infligi. *Calm.* miserationem in hoc reponit, quod triduum non fuerit plenum, sed ad instar tridui, quod Christus transegit in sepulcro. *Welsh.* vituperat, secundum *Vulg.* *versionem* enuntiarum v. 15 totam pestis durationem et integrum interemptorum numerum, et postea narrari quae durante peste locum habuerint. At solenne est s. scriptoribus, primum summam alicuius eventus enuntiare, atque inde ad particularia narranda descendere.

v. 16 « Cumque extendisset manum suam Dominus super Ierusalem, ut disperderet eam, misertus est Dominus afflictione, et ait angelo percipienti populum: Sufficit, nunc contine manum tuam. Erat autem angelus Domini iuxta arcam Arevna Iebusaei ». Agitur de visione Davidi facta, pestilentiam terminante, quam ita explicat *Calm.*: « Angelum super montem David intuitus est, suspensum inter coelum et terram, paratumque inferre gladium in novam urbem Sion et veterem Ierosolymam; audivitque facile datam et caelo vocem inelamantem: Satis est, ne caedas. Vel forte reputavit Deum imperasse, ne caede-

ret, quod sc. reducentem gladium illum in vaginam aspexerit. Ego sum, qui peccavi — ita fatetur David, antequam aspiceret angelum vaginae gladium restituentem». — Area Areuna seu Ornan erat is locus in monte Moria, ubi postmodum exstructum est templum 2 Par. 3, 1. Erat locus a civitate David distinctus illaque excelsior, septemtrionem versus situs et simul ab oriente urbis Ierusalem, quam Hebraei iam ante Sionem occupaverant. Videtur *Ios.* exinde, quod angelus extra eam, quae tunc esset, urbem apparuerit, conclusisse, pestem ad ipsa usque urbis ostia neque tamen intra urbem penetrasse. Verum adverte, ideo eum esse apparitionis selectum locum, ut designaretur, non quousque pestis penetrasset, sed qui locus esset divino cultui et postmodum exstruendo templo secretendus.

Angeli species fusius describitur 1 Par. 21, 16: «Levansque David oculos suos vidit angelum Domini stantem inter coelum et terram, et evaginatum gladium in manu eius, et versum contra Ierusalem; et ceciderunt tam ipse, quam maiores natu, vestiti cilicis, prout in terram». — *Domini addit Vulg.*, sed non quadrat illud cum articulo, quem reliqui ante *angelus* legebant. Duo hic differentiam faciunt: angeli abrupta mentio, de quo antea sermo non fuerat, et vocum ordo *הַמַּלְאָךְ יְדוּ הַיְשֵׁלָה* cum obviis ordo esset *יְדוּ הַיְשֵׁלָה הַמַּלְאָךְ* 1 Par. 21, 15 habet *הַמַּלְאָךְ יְדוּ הַיְשֵׁלָה*, *et misit Deus angelum*, quae lectio correctionem nostrae lectionis suggerit *יְדוּ הַיְשֵׁלָה הַמַּלְאָךְ* (*Moner.*), nam *יְדוּ הַיְשֵׁלָה* facile deformabatur in *הַיְשֵׁלָה*, et nomina divina inter librum Samuelis et Par. saepissime commutantur. Quod obicit *Theo.*, repugnare ut eodem tempore miserit Deus angelum destructorem contra civitatem et miseris sit civitatis, solvitur vertendo prius verbum plusquamperfecto: «et miserat Dominus angelum». Ceterum de visione agitur, non de evanta. — *Arabs* et interpretatio *LXX* aptius iungunt: *Sufficit nunc; contine manum tuam*. Consonant *Vulgatae* «codices non pauci et antiquiores editiones» (*Verc.*).

v. 17 «*Dixitque David ad Dominum, cum vidisset angelum cadentem populum: Ego sum, qui peccavi, ego inique egi: isti, qui oves sunt, quid fecerunt? Vertatur, obsecro, manus tua contra me et contra domum patris mei*». Verba amplificat 1 Par., praemittens «*Nonne ego sum, qui iussi, ut numeraretur populus?*» et concludens «*populus autem tuus non percutiatur*». Insignis Davidis in populum, pastoris in gregem amor: potuit pro peccato regis etiam populus percuti, neque maior erat ratio, cur domus David, quam cur reliquus populus percuteretur; offert tamen David se ipsum, imo domum suam, dummodo populo parcatur, «*imitans filium suum et dominum, qui animam suam posuit pro ovibus*» (*Theodoret.*). *Duguet*: «*Intellexit tandem David, quam parum in tot millibus bellatorum esset fiducia reponenda, quam cernebat pestem populum decimantem et cadavera multiplicantem*». v. 18 «*Venit autem Gad ad David in die illa et dixit ei: Ascende et constitue altare Domino in area Areuna Iebusaei*». 1 Par.: «*Angelus autem Do-*

mini praecepit Gad, ut diceret Davidi». v. 19 «*Et ascendit David iuxta sermonem Gad, quem praeceperat ei Dominus*».

1 Par. 21, 19 «*quem locutus ei fuerat ex nomine Domini*»; dein pergit: «*Porro Ornan, cum suspexisset et vidisset angelum, quatuorque filii eius cum eo, absconderunt se: nam eo tempore terebat in area triticum*». Secundum quae non solum David, sed Ornan et filii et fortasse alii visionem angeli viderunt. Sed vexata est lectio. Recte utique *Vulg.* pro *וַיִּשֶׁב*, «*reversus est*» (undenam? *Hebr. LXX*), legebat *שָׁשַׁק* (cf. 2 Reg. 24, 20) vel *וַיִּבְבוּ* (1 Par. 21, 21), «*suspexit*». Dein vero *LXX* loco *הַמַּלְאָךְ* «*angelus*» (*Hebr. Vulg.*), legebat *הַרֶגֶץ* «*rex*», quo sensus funditus mutatur: «*Suspexit Ornan et vidit regem et quatuor filios eius cum ipso, se abscondentes; Ornan autem terebat triticum*». Sed quatuor isti regis filii sine dubio sunt spurii; unde probabilis fit sententia *Bertheau*, textum 1 Par. 21, 20 non esse nisi corruptionem eius, qui 2 Reg. 21, 20 legitur.

2 Reg. 24, 20: *וַיִּבְבוּ אֲרֻנָה וְיֹרָא אֶת הַמַּלְאָךְ וְזֵאת עֲבָדוֹ עֲבָרִים עִלָּיו*
1 Par. 21, 20: *וַיִּשֶׁב אֲרָנָן וְיֹרָא אֶת הַמַּלְאָךְ וְאֲרַבְעַת בְּנָיו עִבְרוּ עֲבָרִים עִלָּיו*
mera litterarum transpositione *וְזֵאת עֲבָדוֹ עֲבָרִים עִלָּיו* ex *וְזֵאת עֲבָרִים עִלָּיו* oriri potuit. Restat vox *בְּרַחֲבָאִים*, «*se abscondentes*», quam transcripsit *LXX* *περὶ 724*, quamque coniecit *Theo.* ortam esse ex *בְּרַחֲבָאִים* «*venientes deorsum*», quod non sit nisi aliis verbis expressum *עֲבָרִים עִלָּיו*, «*transire ad se*»; id tamen perquam dubium est, videturque ordo vocum debuisse esse inversus *בְּרַחֲבָאִים*. Quibus interim vocibus omissis, videtur textus 1 Par. 21, 20 sq. primitus fuisse hic: «*et Ornan terebat triticum; et suspexit et vidit regem et servos eius transcutes ad se*» (cf. 1 Reg. 6, 13). Quo etiam ordine *Ios.* textum, licet iam ex parte corruptum, legisse videtur: «*Ornan autem frumentum terens, ut vidit regem cum filiis suis omnibus versus se tendentem, ad ipsum accurrit*».

v. 20 «*Conspiciensque Areuna, animadvertit regem et servos eius transire ad se*»; v. 21 «*et egressus adoravit regem prono vultu in terram, et ait: Quid causae est, ut veniat dominus meus rex ad servum suum?*» Quaestionem omittit 1 Par. «*Cui David ait: Ut enam a te aream, et aedificem altare Domino, et cesset interfectio, quae grassatur in populo*». 1 Par.: «*Pretio pleno dabis mihi, et cesset plaga de populo*». Voluit auctor Par. iam h. l. exprimere, quod v. 24 repetit ipse, quodque habetur 2 Reg. 24, 24; potuit utique in seligendis vocibus dirigi recordatione textus Gen. 23, 9 (*Bertheau*). v. 22 «*Et ait Areuna ad David: Accipiat et offerat dominus meus rex, sicut placet ei: habes boves in holocaustum, et plaustrum et iuga boum in usum lignorum*». 1 Par.: «*et triticum in sacrificium*». Areuna omnia offert, quae ibi in area praesto erant. 1 Par. 21, 23 *וַיַּעַל*, *et offerat*, transit in *וַיֵּשֶׁב*, «*et faciat*», sensu substantialiter eodem.— v. 23 «*Omnia dedit*», i. e. dare voluit, obtulit, «*Areuna rex regi*». Vocem *rex* habent *Hebr. Vulg. Chald.*; sed evidenter irrepit incuria librarii hebraici; *Calm.* aliique hinc ansam sumpsere fabulandi, Areunam fuisse regem Iebusaeorum.— *Dixitque Areuna ad regem: Dominus Deus tuus suscipiat votum tuum*». *Hebr.*

te benigne suscipiat. Haec omnia 1. Par. resumit vocibus « omnia libens praebebo », orationem praecedentis versus continuantibus. Nulla tamen ratio est, cum *Wellh.* nostri textus secundum 1. Par. corrigendi. v. 24 « *Cui respondens rex, ait: Nequaquam ut vis, sed eman pretio a te, et non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo David aream et boves, argenti siclis quinquaginta.* ». Ita h. l. omnes, *Ios.*, *Syr.* ad 1. Par.; reliqui 1. Par. « *siclos auri sexcentos.* » Illud acquivalet 136·25 fr., hoc 28, 125 fr. — *Keil* monet, Gen. 23, 15 Abraham emisse agrum pro sepultura 400 siclis argenti seu 1250 fr., ideoque summam 136, 25 fr. videri admodum exiguam, et summam 1. Par. esse praefendam. — v. 23 « *Et aedificavit ibi David altare Domino, et obtulit holocausta et pacifica; et propitius est Dominus terrae, et cohibita est plaga ab Israel.* ». LXX addunt: *et ampliavit postmodum Salomo hoc altare, quoniam parvum fuerat primum.* Animadversio est hebraici cuiusdam scriptoris, cf. *Then.* — 1. Par. 21, 26 sq.: « *et exaudivit eum in igne de coelo super altare holocausti.* Praecepitque Dominus angelo, et convertit gladium suum in vaginam », non necessario visibili visione, sufficit assumere rem describi ab eventu. « *Inde ab eo tempore David, cum vidisset, quod exaudivit eum Dominus in area Ornan Iebusaei, sacrificabat ibi. Tabernaculum autem Domini, quod fecerat Moyses in deserto, et altare holocaustorum ea tempestate erat in excelso Gabaon. Sed non praevaluit David, ire ad altare (illud), ut quaereret Deum; terrore enim cohibebatur gladii angeli Domini* »; hoc gladio sibi significari videbatur, non alio, quam quem angelus indicaverat loco, sibi Deum fore propitium.

A. M. D. G.

INDEX

INTRODUCTIO.

1) Librorum nomen et unitas.	4
2) De libri Samuelis auctore et fontibus variae sententiae.	4
3) De fastis regis David (1. Par. 27, 24), ut fonte libri Samuelis.	4
4) De aliis fontibus seu partibus libri Samuelis. Expeditur praevis Thenii partitio.	8
5) Historia Samuelis 1. Reg. 1-7.	9
6) Historia Saul 1. Reg. 8-16.	11
7) Historia David exulis 1. Reg. 17-31.	14
8) Historia David regis 2. Reg. 1-20.	16
9) De fine et modo, quo hae quatuor partes in unum fuere collectae.	20
10) Appendix 2. Reg. 21-24.	23
11) Chronologia regni Davidici.	25
12) De libri Samuelis interpretibus.	26

COMMENTARIUS

HISTORIA SAMUELIS

1) Samuelis nativitas 1. Reg. 1, 1-2, 11.	29
Canticum Annae.	41

2)	Filiorum Heli peccatum 2, 11-17.	47
3)	Annae pietas et fecunditas 2, 18-21.	49
4)	Heli in filios praevaricatores lenitas 2, 21-23.	50
5)	Viri Dei in Heli obiurgatio 2, 26-36.	53
6)	Visio Samuelis 3, 1-18.	59
7)	Strages atque victoria apud Lapidem Adiutorii 3, 19-7, 17.	64
	Historiae Samuelis conclusio 7, 13-17.	89

HISTORIA SAULIS

PARS I. SAULIS AD REGNUM ASSUMPTIO.

1)	Regni fundandi occasio 1 Reg. 8, 1-22.	96
2)	Saulis unctio 9, 1-10, 16.	103
3)	Saulis publica electio 10, 17-27.	118
4)	Saul post Ammonitas devictos ab omnibus agnoscitur 11, 1-13.	121
5)	Samuel iudicis officium abdicat 12, 1-23.	124

PARS II. SAULIS A REGNO REPROBATIO.

1)	Saul ob diffidentiam Gulgais admissam carpitur 13, 1-16.	132
2)	Bellum Philisthaicum 13, 17-14, 52.	140
3)	Saul ob inobedientiam bello Amalecico admissam reiciitur 15, 1-35.	155
4)	David ungitur successor 16, 1-23.	164

HISTORIA DAVID EXULIS

PARS I. DAVID IN AULA SAUL.

A. *Davidis in aulam adventus* 1 Reg. 17, 1-18, 3. 171

B. *Latentes Saulis insidiae.*

1)	Insidiarum initia :	
a)	Ortarum inimicitiarum occasio 18, 6-9.	187
b)	Consilium effectu carens transigendi Davidis 18, 10-12.	188
c)	David specioso praetextu ab aula remotus 18, 13-16.	189
2)	Insidiae praetextu nuptiarum regiarum 18, 17-28.	190

C. *Patens Saulis odium*

1)	Saul suos ad necem Davidis provocans 18, 30-19, 7.	193
2)	Saul Davidem interficiendum perquirens 19, 7-24.	194
3)	Reconciliatio tentata sed repudiata 20, 1-43.	197

PARS II. DAVID FUGITIVES IN TERRA IUDA.

1)	David huc illuc incertus vagans 21, 1-22, 23.	203
2)	Liberatur Ceila 23, 1-13.	214
3)	Mira Dei circa Davidem providentia 23, 14.	216
a)	David praescindit oram chlamydis Saul 23, 15-24, 23.	218
b)	David tollit hastam et scyphum Saul 23, 1-26, 25.	218
	Praemittuntur nuptiae cum Abigail initae, tamquam redintegrati odii occasio.	225

PARS III. DAVID INTER PHILISTHAEOS EXUL.

1)	David secedit ad Achis 27, 1-12.	239
2)	Saul adit pythonissam 28, 1-25.	242
3)	David, ex acie relegatus, Amalecitas fundit 29, 1-30, 31.	253
4)	Saul a Philisthaeis vincitur et opprimitur 31, 1-13.	261

HISTORIA DAVID REGIS

PARS I. REGNUM DAVIDIS IN HEBRON.

1)	Davidis luctus de Saul 2 Reg. 1, 1-27.	265
2)	David Hebrone rex constitutus, eius in labesitas pietas 2, 1-7.	274
3)	Isoseth ad regnum accessio, interitus Asael 2, 8-32.	276
4)	Davidis regnum Hebrone confirmatum 3, 1-5.	283
5)	Abneri interfectio 3, 6-39.	284
6)	Isosethi interitus 4, 1-12.	293

PARS II. REGNUM DAVIDIS IN IERUSALEM.

A. *Excerpta ex Fastis.*

1)	Praeparatur promissio Davidi faciendae	
a)	David universi Israel rex agnoscitur 5, 1-5.	298
b)	David regni sedem Hierosolymis igit 5, 6-10.	299
c)	Davidis palatium, uxores, filii recensentur 5, 11-16.	303
d)	Executitur iugum Philisthaeorum 5, 17-25.	305
e)	David arcam in Sion traducit 6, 1-23.	308

2) Domus Davidi aedificanda promittitur 7, 1-29.	316
3) Regnum Davidicum bellis firmatur et ampliatur 8, 1-10, 19.	326
a) Summarium bellorum David 8, 1-18.	334
b) Historia Miphiboseth 9, 1-13.	336
c) Bellum Ammoniticum 10, 1-19.	342
<i>B. Peccatum David eiusque sequelae</i>	
1) Peccatum David 11, 1-27.	349
2) Reconciliatio David 12, 1-31.	356
3) Davidis peccati sequelae	
a) Interitus Ammon 13, 1-14, 33.	375
b) Interitus Absalom 15, 1-20, 26.	387
Absalomis defectio 15, 1-16, 14.	375
Absalomis strages 16, 15-20, 26.	387

APPENDIX

1) Ulterior ruina domus Saul 2 Reg. 21, 1-14.	420
2) Quatuor bella contra Philisthaeos gesta 21, 15-22.	424
3) Canticum petrae 22, 1-51.	427
4) Davidis ultimum eloquium propheticum 23, 1-7.	428
5) Catalogus herorum David 23, 8-39.	434
6) Populi census 24, 1-25.	445

S. THOMÆ AQUINATIS, O. P.

DOCTORIS ANGELICI
ET OMNIUM SCHOLARUM CATHOLICARUM PATRONI

SUMMA THEOLOGICA

ACCURATISSIME EMENDATA AC ANNOTATIONIBUS
EX AUCTORIBUS PROBATIS ET CONCILIORUM PONTIFICUMQUE DEFINITIONIBUS
AD FIDEM ET MORES PERTINENTIBUS ILLUSTRATA

A QUIBUSDAM SCHOLE S. THOMÆ DISCIPULIS

Sequentibus tabulis perutilibus

5 forts volumes petit in-4°, (sous presse), (le premier est publié), 40,00.

T. I. Prima pars. — T. II. Prima secunda.

T. III. Secunda Secunda. — T. IV. Tertia pars. — T. V. Supplementum et Tabule.

RATIO
HUJUS EDITIONIS

Hanc Summæ Theologicæ editionem in lucem emittimus, ut ad h. Thomæ doctrinæ notitiam, de qua promovenda Summus Ecclesie Pastor est eximie sollicitus, quem facilissimum patet aditus, ad quem finem intendi, nec ingratissimis editis voluminibus quorum est operosa moles, nec ita expositis ac eorum numerus indolite augetur, ea inter alia delegimus curam esse sacris scientiis addicti, non indecora fragmenta, sed completam materiam præ manibus habere possint.

Studiosæ et summe curæ successivis editionibus que jure merito habentur optimæ, ut scriptura nostrorum liberorum sit emendatissima. Ex quo insuper, ne sit ardua legendus, collaturæ impedita multarum lectionum, quoniam enim in variis lectionibus et sæpius orti sunt ex irrepressibili animarum mendis, et plerumque nihil absolute pressant. Ex sole a nobis produntur, quas novimus aut immutare sensum aut utiles ad eam planius intelligendam.

Hæc vero loca que ab Angelico Doctore ex Sanctis Libris aut variis auctoribus allata sunt italicis litteris imprimenda curavimus, ut in ipso textu claria sint. Ex quibus aliquorum præ ceteris eminentiam fidem valde exquisitam esse nos non latuit; quædam operæ pretium fuit nobis ut ea sint conscripta nitidior et optime recensita; sic se habent adjecta quibus auctori Summæ Theologicæ memuratur, necnon et præcipue divine Scripturæ verba. Petresca cum hæc sacra Verba non sint a D. Thoma, juxta Vulgatæ editionem excerpta, quæ aliter leguntur in Vulgata his adnotandis consultimus. Cui toti operæ complendo, multa de esso motum est in Summæ Theologicæ libris antea editis.

In gratiam adulescentium diversa argumenta partitimæ explicationem Doctoris Angelici, medicis libellis in textu distinctimus. Studio fuit quibusdam editoribus, aut in ipso libri textu, post argumentum *sed contra*, aut in antisequens-que articuli capite *Augustini Hannoni Conclusiones*

inserere: ex multis illis additionibus non laudantibus, quia non pertinent ad propriam Auctoris scripturam, aut inter adnotanda ponunt, autem quibus non aliud esse valetur quam enarratio Auctoris fastidiosè repetita, et obscurior sæpius, plane omittunt.

Aliud vero scriptum fore speramus hanc viam a nobis assumi novam, que conclusionibus ex ipso textu deprompsit, et ita crassioribus litteris inscriptis ut contenti ab oculis, statim occurrat studentibus responsura quæstio articuli a S. Braccatore data.

Tandem indicantur in notis, S. Scripturæ loca que addunt ad articuli doctrinam, et etiam notitia sive antiquorum sive recentiorum auctorum, qui de occurrente materia tractantes celebris nomen meritis acquisiverunt, adeo ut non solum auctis præsidis theologicæ culturæ fruat sed etiam ipsi præstent ea quæ nobis in S. Doctoris discenda pro consuetudine nostrorum temporum postulari visa sunt, et amplioribus studiis facilius operam dare possint.

Hæc autem non satis adduntur etiam quæ semper optatissima sunt in sacris scientiis, Conciliorum scilicet Summarumque Pontificum definitio. Quoniam, nempe selecta sunt a nobis apud auctores probatissimos, quibus breviter quidem, sed laudè digestis operis nostrum complectitur et illustratur. Verumtamen cautissimi, disputationes inter catholicos doctores agitata ingressi non sumus. Non enim tam late patet humanæ nostræ opus et nobis non est in votis debitos ipsi lines præterire.

Utinam illud in honorem D. Thomæ elaboratum tam excellentis Magistris discipulis non sit ingratum!

A bonam mercedem, si visis Leonis XIII Pontificis Maximi pro viribus actentis obsecrui modestis nostris auxiliis Summæ Theologicæ præcepta celeriter divulgentur et in omnium mentibus insident!

BIBLIOTHECA THEOLOGICA SELECTA

(N.-B. — Une série de volumes uniformes donnera sous ce titre un ensemble de chefs-d'œuvre sur chaque branche de la Théologie.)

BEAUX VOLUMES N-8 ÉCU, FORMAT MANUEL ET ÉLÉGANT

- THOMAS AQUIN. (S.), O. P.
De Veritate catholicae fidei contra Gentiles, seu Summa philosophica. — Très fort volume à deux colonnes. . . 6 00
- THOMAS AQUIN. (S.), O. P.
Opuscula, 3 vol. 18 50
- THOMAS AQUIN. (S.), O. P.
Questiones disputatae, 3 vol. 21 00
- REGINALDUS O. P.
Doctrinae D. Thomae Aquinatis tria principia cura suis consequentiis, ubi totius doctrinae compendium et conexio continetur. — Fort vol. à deux col. 7 50
- LESSIUS, S. J.
Opuscula : I. — De Perfectionibus moribusque divinis, libri XIV 7 00
- LESSIUS
Opuscula : II. — De Gratia efficaci. — De Praedestinatione et reprobatione angelorum et hominum. — De Praedestinatione Christi 7 00
- LESSIUS
Opuscula : III. — De Summo bono. — De Providentia. — De Immortalitate 7 00
- MOLINA, S. J.
Liberi Arbitrii cum gratia donis, divina praescientia, providentia, praedestinatione, et reprobatione Concordia. — Adjecti indices, rerum alter, alter Scripturae locorum, auctoris opera prioribus accuratiora. — Accedit nunc appendix ad hanc Concordiam. — Très fort volume 7 50
- DUVALLIUS, Dr SORB.
Tractatus de suprema Romani pontificis in Ecclesiam potestate. Edidit ac notis illustravit presb. Ed. Peyer. 6 00
- SCHRADER S. J.
De theologico Testium Fonte, deque edito testimonio, seu de Traditione commentarius. *Opus posthumum.* 6 00
- SCHRADER
De triplici Ordine, naturali, praternaturali, supernaturali, commentarius. Secunda editio ab auctore emendata 6 00
- CERCIA, S. J.
Demonstratio catholica : I. De Ecclesia vera Christi : II. De Romano pontifice. — Editio quinta ab ipso auctore novis curis emendata et aucta. 2 vol. 10 50
- CERCIA
Tractatus de Gratia Christi : — I. Apparatus sive Prolegomenon ad doctrinam de Gratia Christi : — II. De Gratia Christi actuali : — III. De Gratia Christi habituali. — Editio tertia ab ipso auctore recognita et emendata, 3 vol. 12 00
Le tome 3e, inédit, se vend aussi à part. 2 50
- CERCIA
In Epistola S. Pauli ad Romanos commentarius (Ex de Gratia, A. D.). 1 50
- MARIANO A NOVANA, O. M. C.
De Originaria Lapsi Hominis conditione. 1 vol. 3 00
- BUCCHERONI, S. J.
Commentarius de Sacramentorum Causalitate. 1 vol. 3 00
- JUNGSMANN
De Deo Creatore. in-8. 5 00
De Deo uno et trino. in-8. 4 50
De Gratia. in-8. 4 00
De Novissimis. in-8. 4 50
De Vera Religione. in-8. 3 50
De Verbo incarnato. in-8. 5 00
Dissertationes selectae in Historiam ecclesiasticam. T. I, II, III, IV et V, in-8, net. 25 25
— Un 6^e vol. est sous presse.
- En souscription :
ANGELIS (DE)
Praelectiones Juris Canonici ad methodum decretalium Gregorii IX exactae. — Le volume. 8 00
- Il y aura 8 volumes, dont le 7me va paraître. Prix net pour les souscripteurs, 6 00 le volume.

